

Kumuklarda Kan Davası Geleneği Blood Money Rituals among Qumuks

Elmira G. Cahiyeva *

Özet:

Bu yazıda Çarlık ve Sovyet dönemlerinde Kumuklarda kan davası ile ilgili gelenekler nakledilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arıcılık, Bal arısı, Terminoloji, Türk dilleri.

Abstract:

This article describes the blood money rituals among Qumuk during Tzarist and Soviet eras.

Keywords: Blood money, Qumuks, Revenge.

Kumuklarda da diğer Kafkas halklarında olduğu gibi Sovyetler dönemine kadar kan davası geleneği devam etmiştir. Bunun bir göstergesi olarak *kanga kan* yani "kana kanla karşılık vermek" anlamına gelen tabirle karşılaşırız. Kan davası öncelikle katili (Kumukçada *baş kanlı* veya *kanlı*) sonra da, ona yakınlık derecesine göre akrabalarını (Kumukçada *kanlı düşmanı*) ilgilendirirdi. Bu yüzden biri öldüğü zaman kan davasını sürdürme görevini önce yakın akrabalar alır, onlar da ölürse uzak akrabalar üstlenirdi. Tabii söz konusu girişim yalnızca erkekleri ilgilendirirdi. Cinayet işlendikten sonra katil ve akrabaları hemen yaşadıkları yerden taşınırlardı. Bu yüzden Merkezi ve Kuzey Kumukistan'ın sakinleri Terek'in diğer taraflarına veya dağlara çekiliyordu. Bunu yapamayanlar yani sığınacakları bir yeri (Kumukça *kamav*) olmayanlar geçici olarak (yaklaşık 40 gün) prenslerin veya sözü geçen

* Dr. Elmira G. Cahiyeva, Dağıstan Devlet Üniversitesi, Mahaçkale, Rusya Federasyonu.
almira3dg@mail.ru

diğer şahısların evinde kalıyorlardı. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar kan davasının dışında tutulurdu ve onlardan kısas alınmazdı. Bu kişilerin öldürülmesi alçaklık olarak değerlendirildi.

Öldürülen kimsenin mensup olduğu cemaatin temsilcileri kırk gün içinde, katledilen kişinin yakınları ile konuşup cezanın hafifletilmesi için uğraşırdu. Toplumda söz sahibi kimselerden müteşekkil olan heyet öldürülen kimsenin evine defalarca ziyarete gider ve aileyle anlaşmaya çalışırlardı. Cenaze töreninde eğer öldürülen kişinin yakınları kısas alacaklarına dair yemin ederse bu onların hiç bir şekilde taviz vermeyecekleri anlamına gelirdi. Cenaze töreni bittikten sonra cenazenin çıktığı ev, kapsını kapatır ve taziye kabul etmezdi. Ancak katil cezalandırıldıktan sonra kapılar açılır ve taziyeler kabul edilirdi. Bu davranış, onların vicdanen aklanmış olarak ölen kişinin yasını tutabileceklerinin bir göstergesiydi. P. F. Svidedrski Güney Kumukların kan davaları hakkında şunları söyler: ‘Öldürülen kimsenin akrabaları alacakları cezadan çekinmezler ve kısas almayı kendilerine kutsi bir görev sayarlardı. Bu düşünce bir cinayetin daha işlenmesine, yeni yaraların açılmasına neden oluyordu. Böylece nesiller boyu bu kan davası sürüp gidiyordu.’¹

XIX. yüzyılda Rus çarı kan davalarıyla mücadele etmeye başladı ancak Kafkaslardaki bu dramatik durumu tamamen ortadan kaldıramadı.

Yine de zamanla kan davası güden akraba sayısı azaldı. Para cezası, katil ve akrabalarının affedilinceye kadar buldukları yeri terk etmesi gibi çeşitli cezalar sayesinde ceza anlayışı kısmen değişti. İleri gelenler bu konuda bir yargıya varırken, cinayetin vuku bulduğu koşulları ve öldürülen kişinin suçlu olup olmadığını, suçlu ise ne dereceye kadar suçlu olduğunu göz önünde bulundurlardı. Cinayet tesadüfen veya istenmeden hatta nefs-i müdafa sebebiyle gerçekleşse bile maktulün yakınlarının suçluyu ve akrabalarını aleni olarak affetmesi gerekiyordu. Bunun için, katilin akrabaları 40 gün içinde aracılar vasıtasıyla karşı tarafa tazminat (Kumukça bu tazminata *alım* denir) teklif ederdi. (Bu teklifi, başka bir yere gitmek zorunda oldukları ve toplum karşısına çıkamadıkları için kendileri yapamazdı.) Önerilen paranın miktarı ödeyenin sosyal konumu, olayın gerçekleştiği şartlar gibi durumlar dikkate alınarak belirleniyordu. Ancak hafifletici koşullara rağmen paranın miktarı genelde epeyce yüksekti.

¹ L. F. Sviderskiy, Materiali dlya antropologii Kavkaza, Kumuki, Spb 1898, s. 39.

N. Semenova'ya göre teklif edilen paranın alınıp alınmayacağı veya alınacaksa kimden ne kadar alınacağı Kuzey Kumuklarında (Zasulakskı Kumukları) önceden belirlenmişti. Örneğin, katilin annesinden kesilebilecek yaşta bir boynuzlu hayvan ya da 13 ruble ve iki arşın ipekli kumaş idi. Ayrı yaşayan kardeşlerinden beşer ruble, dayı, amca, teyze ve halalarından, yeğenlerinden ve torunlarından birer ruble, kalan akrabaların erkeklerinden ise 50 veya 25 kuruş toplanırdı.²

N. Petohova'nın verdiği bilgilere göre XIX. yüzyılın ortalarında Güney Kumuklarında ödenen para miktarı 40-60 ruble arasında değişiyordu. Paradan başka eyerlenmiş bir at, silah, fişek yatağı ve benzeri eşyalar verilirdi. Öldürülen kişinin yakınları da getirilenlerden fişek yatağı veya kılıç gibi eşyalardan alırlardı.³

Daha sonra birbirlerine kin besleyen taraflar köy meydanında toplanırdı. Buraya her iki taraftan etkili isimler, akrabalar ve olayın çözümüne yardım etmek isteyen eş dost da gelirdi. Yapılan toplantı sonucunda sadece akrabalar affedilebilirdi yoksa katilin affedilmesi için en az 10 yıl geçmesi gerekiyordu ve katil her an cezalandırılma korkusu yaşıyordu.

Bu zaman zarfında iki taraf birbirleriyle karşılaştıkları zaman suçlu olan taraf maktulün yakınlarına saygıda kusur etmezdi eğer bir saygısızlık söz konusu olursa bu durum nesiller boyu süren bir düşmanlığı tetikleyebilirdi. Katil affedilince, akrabalarıyla beraber öldürülen kişinin evini ziyarete giderdi ve pişmanlıklarını dile getirirdi. Bu davranış ilerki zamanlarda ilişkilerin normalleşmesi için hayati bir önem taşıyordu. Ziyarete katilin arkadaşları, anne tarafından akrabaları ve o topluluğun ileri gelenleri eşlik ederdi. Suçlu kimse ve akrabaları evin avlusuna yalın ayak, kolları ve bacakları sıvalı, dizlerinin üstünde veya emekleyerek girerdi. Katilin kendisi de perişan halde, kafasına çuval takarak içeri girerdi. Ayrıca katilin, öldürdüğü kimsenin annesinden, eşlerinden ve de o sülalenin önemli isimlerinden af dilemesi gerekiyordu. 'Affediyorum, Allah günahını affetsin' ifadeleri veya perçeminin makasla kesilmesi katilin affedilmesi anlamına geliyordu. Tüm bu merasim kadınların ölen kimse için ağıt yakmasıyla bitiyordu.

N. Semenov, Kuzey Kumuklarında (Yaksay tarafındaki Kumuklar) bu tür bir merasimin kendine has özellikler taşıdığını söyler. Törenin içeriğinde suçlu kimsenin gururunu zedeleyecek bazı hususiyetler bulunmaktadır. Suçlunun, öldürdüğü kimsenin evine kadar başı açık gitmesi, ev sahiplerinden kendisini affedip affetmediklerine dair bir işaret

² N. Semenov, Tuzemı Severo-Vostoçnogo Kavkaza, Kumiki, s. 286.

³ S. Ş. Gadjiyeva, Kumuki. İstoriceskoye prosloye, kultura, bit. Knig, 2, Mahaçkala 2005, s. 256.

gelinceye dek boynunu bükerek beklemesi gibi.⁴ Eğer katil affedilirse, akrabaları kızlarını karşı taraftan biriyle evlendiriyor veya onların kızını alıyorlardı.

Sovyetler döneminde bu tarz suçların cezası kanuni yollarla verilir oldu. Yine de son dönemlere kadar bazı eski geleneklerin uygulanmaya devam ettiği görülür. Katil, hapis vb. cezalar almasına rağmen yedi gün içerisinde öldürdüğü kimsenin ailesini ziyaret ederdi. Onlara bir veya iki hayvan, bir çuval un, şeker, pirinç getirirdi. Tüm bunlar, maktul kazara öldürülmüş olsa bile yapılırdı. Bir anlamda ölen kişinin yakınlarına Kumukça ifadeyle *bet göstermek* yani ‘görünmek’ gerekiyordu. Başka türlü bir davranış kınanıyordu.

Kaynaklar

Sviderskiy, L. F., *Materialı dlya antropologii Kavkaza, Kumuki*, Spb 1898.

Semenov, N., *Tuzemsı Severo-Vostoçnogo Kavkaza, Kumiki*.

Gadjiyeva, S. Ş., *Kumuki. İstoriceskoye prosloye, kultura*, bit. Knig, 2, Mahaçkala 2005.

⁴ N. Semenov, *age.*, s. 274.